

TEKST **TRIIN KAASIKU**, Tartu ülikooli looduskaitsebioloogia spetsialist
 FOTOD **TRIIN KAASIKU**

Rannaniitudel pesitsevate lindude koorumisedukuse uuring

VÄIKEKISKJATE KÜTTIMINE RANNANIITUDEL

Eesti Jahimehe eelmises numbris tutvustasime lähemalt keskkonnaameti koordineeritud katseprojekti „Väikekiskjate arvukuse reguleerimine liigikaitseolulistel rannaniitudel“. Osalesid kuue seltsi jahimehed: Emmaste ja Suuremõisa jahtkond Hiiumaalt, Haapsalu, Massu ja Tuudi jahiselts Läänemaalt ja Muhu jahiselts (vt EJ nr 3 lk 46–47). Järgnevalt kokkuvõtte projekti esimese aasta tulemustest.

Alustasime 2018. aastal Eestis rannaniitudel pesitsevate lindude pesade ellujäämuse uuringut. Eesmärk oli saada teada ohustatud linnupopulatsioonide kehvast käekäigu põhjust.

Kuigi rannaniitudel on juba üle 20 aasta aktiivselt lindude elupaika taastatud ja majandatud, pole enamiku liikide käekäik paranenud. Üks võimalus, miks liigi arvukus väheneb, on noorlindude ebapiisav pealekasv. Seega võtsime uurida, kas meie rannaniitudel koorub munadest piisavalt tibusid.

Koorumisedukus

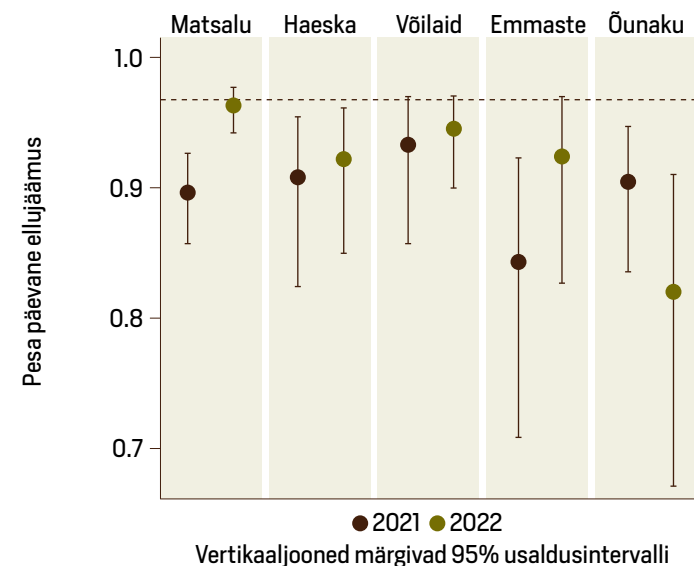
Uurimisalused liigid – kahlajad, näiteks kiivitaja, punajalg-tilder, niidurüdi ja

tutkas – on kõik rändlinnud, kes jõuavad pesitsusaladele märtsi lõpus või aprillis. Pärast territooriumi paika sättemist kraabivad linnud endale pesalohud ja alustavad munemist. Pesa teevad nad otse maapinnale, mis on ellujäämuse juures tähtis aspekt: kuigi hea kaitsevõime ja tihti taimestikku peidetud, on sellised kurnad kiskjatele üsna lihtne saak.

Koorumisedukuse uuringus on ornitoloogide ülesanne pesad üles leida ja nende asukohad talletada. Külastame iga uuringuala umbes nädalase vahega,

	Matsalu	Haeska	Võilaid	Emmaste	Õunaku
	10	2	4	7	4
	4	1	1		
	24	3	5		

Joonis 1. Uurimisaladel kütitud väikekiskjate arv.

Joonis 2. Koorumisedukuse võrdlus uuringualadel.

kontrollides juba leitud pesade olukorda ja otsides uusi. Sellise uuringu juures on oluline osa ka kiskjate määramisel, milleks kasutame rajakaameraid. Niiviisi kogunevad pesitsushooaja jooksul andmed, mille põhjal arvutame esmalt tõenäosuse, et pesa elab üle ühe ööpäeva ja seejärel alapõhise koorumisedukuse. Aastatel 2018–2020 korraldatud uuringus näitasime, et väikekiskjate, eriti rebase, väga suur röövlus kahlajapesadele on tõenäoliselt oluline rannaniitudel pesitsevate lindude kehvast käekäigu põhjus: ära söödi umbes 86% pesadest.

Kiskjate arvukuse vähendamine

Liiga madalat koorumisedukust võivad põhjustada nii maastikust tulenevad muutused (rannaniidud on tänapäeval üsna väikesed ja selline mosaiikne maastik sobib hästi näiteks rebasele) kui ka röövloomade suur arvukus. Koostöös Eesti jahimeeste seltsi, kohalike jahiseltside, keskkonnaameti ja keskkonnaministeeriumiga katsetame projektis „Loodusrikas Eesti“, kas väikekiskjate arvukuse vähendamine olulistel linnualadel võiks olla võimalus, kuidas pesade koorumisedukust suurendada. Pärast selle uurimise ka maastiku, s.t rannaniidu elupaiga taastamise mõju.

Projekti jaoks valisime välja viis piirkonda: kaks Matsalu rahvusparkis, kaks Hiiumaal ja ühe Muhus. Igas piirkonnas asuvad lähestikku kaks rannaniitu, kus registreerime uuringutulemusi. Jahti peetakse nendel rannaniitudel ja ümbruskonnas kahe kilomeetri raadiuses, vähendades enne lindude pesitsusperioodi rebase, šaakali ja kährriku arvukust. Järgneva pesitsushooaja jooksul registreerime koorumisedukuse.

Uuringusse on lisatud ka neli kontrollala, kus projekti raames küttimist ei toimu (samal ajal pole jahipidamine neil aladel välistatud). See vähendab võimalust, et tõlgendamise tulemusena hoopis mõne välise protsessi (nt karmi talve) mõju. Kuigi katseprojekti alustasime ametlikult 2022. aasta veebruaris, registreerisime koorumisedukust võrdlusmaterjali saamiseks samadel aladel juba eelmisel aastal. Käsitleme küsimust praegu katseprojekti piires, mis on vähestel aladel ja lühiajaline, sest see aitab uuringuga seotud riske maandada. Pärast kolme aastat teeme kokkuvõtte, mille tulemustest olenevalt saab kavandada edasist laiahaardelisemat tegevust või otsida pesarüüste probleemile muid lahendusi.

Esimese uuringuaasta

Esmalt tuleb mainida, et kuigi esimese aasta tulemused on põnevad, oleks nende põhjal järeldusi teha ennatlik. Projekti raames küttiti 27 rebase, kuus šaakalit ning 34 kährriku (joonis 1). Koorumisedukuse võrdlus uuringualadel on esitatud joonisel 2. Tänavu aastal ei ületanud koorumisedukus ühelgi alal piiri, mis tagaks kahlajapopulatsioonide stabiilsuse (olenevalt liigist oleks selleks vaja umbes >40% koorumisedukust, joonisel katkendlik horistonaaljoon.).

Kogutud andmed aga viitavad ettevaatlikult, et seal, kus rohkem küttiti, tundus koorumisedukus rohkem suurenevat. Kõrgema küttimistasemega aladel registreerisime mitu esimese kaitsekategooria liigi niidurüdi

Liivatüllitibus uurimisalal.

pesakonda ja selle liigi pesade koorumisedukus oli tänava esimest korda viimasel viiel aastal lähedal tasemele, mida on vaja stabiilse populatsiooni saavutamiseks. Huvitaval kombel suurenes koorumisedukus ka kahel kontrollalal, mis näitab hästi, et põhjapanevaid järeldusi on veel vara teha. Siiski on vähemalt ühelt kontrollalalt teada, et projektist sõltumatult küttis huviline jahimees alal mitu rebast.

Nagu tulemustest näha, ei olnud ühtegi ala, kus väikekiskjaid pärast küttimist enam poleks (see pole ka uuringu eesmärk). Erinevalt näiteks laidudest ei ümbritse rannaniite levikutõkked, nii liiguvad uued loomad lihtsalt alale. Projekti hiline

start tänava veebruaris tähendas, et küttimisaega oli vaid kuu kuni kaks.

Loodetavasti näitavad järgmised kaks pesitsushooaega, kas suurem küttimiskoormus tõesti vähendab pesarüüset ja kuidas mõjutab tulemusi pikem küttimisaeg.

» Väikekiskjate suur arvukus on küsimus, mille mõjust teistele liikidele tuleks rääkida laiemalt.

Olen väga tänulik jahimeestele, kes projekti ideega kaasa on tulnud ja väikekiskjaid küttides uuringule kaasa aitavad. Kuigi see projekt käsitleb väga väikest osa meie maastikust ja linnustikust, on väikekiskjate suur arvukus küsimus, mille mõjust teistele liikidele tuleks rääkida laiemalt. Samal ajal on vaja mõista, kuidas me oleme jõudnud olukorda, kus ühe toiduahela taseme esindajaid tundub olevat liiga palju ja millised võiksid olla arvukuse alandamise jätkusuutlikud lahendused. Väikekiskjate arvukusest ja selle suundumustest saame omakorda põhjalikumalt rääkida siis, kui on olemas seireandmed. Siin on samuti vaja jahimeeste panust.

Kuidas saab jahimees aidata?

TEKST JAANUS VAIKSOO
FOTOD PAAVO PRUUL, JAANUS VAIKSOO

Katseprojekti kaasatud jahiseltside esindajatega toimus 16. juunil veebikoosolek. Triin Kaasiku andis ülevaate kevadisest niidukahlajate pesitsusedukuse vaatluse tulemustest ja jahimehed rääkisid oma kogemustest ja tähelepanekutest talvisel väikekiskjate küttimisperioodil.

Veiste karjatamine Emmastes on muutnud rannaniidud avaraks ja niidukahlajatele turvalisemaks elupaigaks.

O salesid Veiko Laev (Massu jahiselts), Olev Peetris (Haapsalu jahiselts), Raivo Volman (Tuudi jahiselts),

Lembit Karp (Muhu jahiselts), Paavo Pruul (Emmaste jahiselts), Janno Üksik (Suuremõisa jahiselts), Anu Sarapuu (Hiiumaa jahimeeste selts), Tõnis Korts (EJS) ja Jaanus Vaiksoo (Eesti Jahimees).

Jahimehed on seda meelt, et katseprojekti esimese aasta põhjal ei saa veel teha kauguleulatavaid järeldusi. Lindude pesitsemisedukuse suuremine on igati rõõmustav, kuid oma osa võib olla ka loodusel: aastad on lihtsalt erinevad. Ent pole kahtlust, et väikekiskjate arvukuse piiramine loob lindude pesitsemise õnnestumiseks paremad eeldused. Niidukahlajate haudeperiood kestab keskmiselt kolm nädalat, sama palju aega kulub linnupoegade iseseisvaks saamiseks. Kogu

Paavo Pruul tunneb põlise hiidlasena Emmaste kandi rannaniite läbi ja lõhki. Ta toob välja kolm kõige olulisemat tegevust, mis aitavad rannaniitudel pesitsevate lindude elu päästa: tuleb maha võtta rannaniite piiravad tihnikud, karjatada loomi ja küttida väikekiskjaid.

see poolteist kuud ohustavad lindude järglasi väikekiskjad.

Lembit Karp: „Olen Võiküla piirkonnas väikekiskjaid järjepidevalt küttinud 2005. aastast. Neid oli alguses tohutult. Hooajal 35–40 rebast ja kährikut küttida polnud mingi probleem. Nüüd on neid vähemaks jäänud, kuid juurde on tulnud uus linnupesade ohustaja – šaakal.“

Paavo Pruul: „Hiiumaal on kiskluse mõju lindude arvukusele kõige parem jälgida laidude näitel. Kui sõita paadiga suve hakul mõnest laiust mööda ja seal linnufoon puudub, siis on selge, et röövel on laiul, linde pole.“

Katseprojekti ametlik algus oli 1. veebruar. Jahimeeste kogemuse põhjal on väikekiskjate küttimise kõige edukam aeg novembrist märtsini ja küttimine peab olema järjepidev, sest uued isendid tulevad varsti asemele. Selline kogemus on näiteks Volmaned üheksa aastat šaakali jahti pidanud Massu jahimeestel.

Veiko Laev: „Meil on jahiseltsi maa- del rajakaamerad üleval. Kui šaakal liikus, tegime nädalavahetusel jahti peale. Sel talvel olid jahipidamiseks ka väga head lumeolud. Meie kogemus ütleb, et kui ühes metsatukas on šaakalipaar sees ja me need ära kütime, siis on nädal-paar vaikust ja uus paar ilmub jälle välja. Väikekiskjatega on nii, et kui loom teatud piirkonnast välja püüda, siis on sama liiki isend varsti samas kohas tagasi.“

Paavo Pruul: „Mõned paigad on rebasele lihtsalt nii soodsad, et nad tulevad alati uuesti. Kütid talvel ära, aga uued loomad tulevad aprillis-mais jälle sinna tagasi.“

Seega peaks küttimispiirkond olema suurem.“

Muidugi on skeptikuid, kelle arvates pole õigustatud ühe liigi päästmise nimel teise liigi hävitamine. Kui aga räägime rebase, kähriku ja ka šaakali küttimisest, siis heal juhul vaid nende liikide arvukuse tagasihoidlikust piiramisest. Väikekiskjate jaht pole viimastel aastatel jahimeeste hulgas populaarne, sellega tegelevad jahiseltsides pigem üksikud huvilised.

Lembit Karp: „Muhumaal näiteks on viimastel aastatel metssigade küttimislimiit sedavõrd suur, et jahimehed jooksevad talvel sigade järel ja väikekiskjate jahiks pole kellelgi aega.“

Raivo Volman: „Tuudi jahiseltsis püüab ja kütib Matsalu piirkonnas väikekiskjaid kolm meest. Kaks neist on loomapidajad ja nemad on isiklikult huvitatud väikekiskjate küttimisest. Oleme valmis ka edaspidi jahti pidama, kui see aga Matsalu rahvuspargis uue seadusega liiga keeruliseks ei muutu. Oleks hea, kui arvesse lähevad ka need kütitud väikekiskjad, mis jäävad katseprojekti kehtestatud kahe kilomeetri piirist veidi väljapoole. Lagedale heinamaale pole mõtet rebasele või kährikule kastlõksu panna, vaid ikka metsserva. Talvel elab loom metsas või roostikus, mitte lagedal.“

Veiko Laev: „Jahiajal nendel lagedatel rannaniitudel rebast peal ei ole, pigem on neid lagedaid ümbritsevat tukkades.“

Paavo Pruul: „Väga palju loeb, kui rannaniidud on lagedaks raiutud, see mõjutab ka lindude pesitsemist. Rebasel pole enam redutamise kohta. Jaht peaks toimuma ikka kogu jahtkonna

Veisekasvataja ja jahimees Argo Hein kütib väikekiskjaid Matsalu rannaniitude ümbruses.

peale, mitte ainult katsealal. Ses mõttes on vaja jahimehi motiveerida pidama jahti väikekiskjatele. Meil on väikepunt, viis-kuus meest, kes talviti regulaarselt rebaste jahti peavad.“

Triin Kaasiku uurimusest selgub, et linnupesade põhiline hävitaja on rebane. Läänemaal ka šaakal, kuid võõrliik kährrik pole rannaniitudele pagaldatud rajakaameratesse jäänud. Jahimeeste arvates tegetseb kährrik rohkem metsas ja servaaladel ega luusi suurte lagedatel rannaniitudel nagu rebane. Kährriku toidusedel on ka märksa laiem. Ta on kõigesööja ja eluviisilt paiksem.

Kokkuvõtteks

Jahimeeste meelest peaks linnustiku kaitseks mõeldud väikekiskjate arvukuse piiramise katseprojektiist välja kasvama järjepidev tegevus, sellised asjad ei saa olla lühiajalised. Tähelepanu all peaks olema liigirikkad ja avarad rannaniidud, kus keeb elu, mitte ei voha ainult roostik. Jahipidamine on üks liili töömahukas tegevus-ahelas, mis aitaks kaasa lindude pesitsemisele rannaniitudel. ❧